

TENTO ZPŮSOB LÉTA ...

Společenský zlom v roce 1989 přinesl i posuny a proměny v hodnocení řady spisovatelů z meziválečného období. Jedním z nich byl též Vladislav Vančura, na něhož začal leckdo pohlížet tolíko prizmatem staré zkreslující nálepky "umělec - komunista". Jeho levicové, dobově podmíněné postoje jsou historickou skutečností, leč skutečností je i to, že se s komunistickou stranou rozešel v roce 1929 a už se do ní - podobně jako Josef Hora nebo Jaroslav Seifert - nevrátil.

Navzdory omezeným ideologickým soudům všeho druhu je nesporné, že Vančura byl velký tvůrce, který v nevšední míře "pohnul českou prózou" (F. X. Šalda^{1/}). Dokazují to i stránky proslulého *Rozmarného léta* (1926). Poprvé bylo vydáno ve Fromkově Odeonu a záhy nato v Družstevní práci, jsouc ilustrováno půvabnými kresbami Josefa Čapka. Za Vančurova života tento "humoristický román" vyšel jen ve zmíněných dvou vydáních, ale v poválečné době se stal jedním z jeho nejpopulárnějších děl. Byl mnohokrát reeditován, několikrát zdramatizován a roku 1967 úspěšně zfilmován: lze soudit, že tato Menzelova adaptace je dokonce populárnější než její románová předloha. Díky ní také takřka zlidověl Důrův výrok o nešťastném "způsobu léta" a postupně se stal oblíbeným publicistickým bonmotem. Rozmarnému létu věnovala patřičnou pozornost i literární věda^{2/}.

Příznivý poválečný osud tohoto díla vyvolává otázku, zda bylo takto vlídně přijímáno i ve své době. Odpověď najdeme na stránkách tehdejších literárních časopisů a novin. Při pročitání jednotlivých recenzí zjistíme, že mnozí kritikové *Rozmarné léto* hodnotili negativně, jiní ho nepochopili nebo k němu měli různé výhrady. Vyskytly se i kladné soudy, bylo jich však málo.

Budeme-li postupovat chronologicky, jednu z prvních záporných recenzí *Rozmarného léta* otiskl **Bedřich Václavek**, a sice v brněnské *Rovnosti*^{3/}. Pokládal ho jen za pouhý produkt "hry básnické představivosti", vedoucí k vytvoření "umělého samostatného světa, v němž se může vyžít naše potřeba veselí a posměšku". Další kritik **A. M. Piša** Vančurův román zhodnotil dvakrát: jednak v *Hostu*^{4/}, jednak v *Právu lidu*^{5/}. V prvním periodiku ho označil za "zralý pokus o humoristický román", avšak vadila mu jednoduchost děje a schematičnost postav, jakož i autorův styl. V *Právu lidu* mluvil o *Rozmarném létě* jako o "rozmarne hříčce" blízké Romainsovým *Kumpánům* a ocenil "téměř obřadně důstojnou vážnost" jeho hrdinů, připomínající důstojnost filmových postav Charlese Chaplina či Bustera Keatona.

Divadelní kritik **Jindřich Vodák** se v Českém slově^{6/} zabýval hlavně charakterem Vančurových postav, jeho pojetím komična a "starožitnickým slohem", a to v souvislosti s jeho proměnou ze "zastávce chudých pekařů" ve "vášnivého, labužnického stylistu". Celkově *Rozmarné léto* posoudil negativně. Totéž lze říci i o recenzi **Marie Pujmanové**, zveřejněné o den později v *Tribuně*^{7/}. Dočteme se v ní, že Vančurova próza pojednává o "líné a hádavé

erotice tlustých a špinavých manželek, které se marně domáhají svých práv, a šibalských manželů, kteří mají své spády". Pujmanová dále glosovala Vančurovy dialogy a jazykové prostředky, avšak i tyto její soudy vyzněly záporně.

Další negativní posudek vzešel z pera **Arna Nováka**. Ve své recenzi, kterou přinesly Lidové noviny^{8/}, Novák vyzvedl Vančuru jako vynikajícího stylistu, ale vytkl mu, že u něj forma převyšuje "životní obsah" a že se ve své tvorbě neopírá o "domácí skutečnost". V této souvislosti prohlásil, že Rozmarné léto i se vši "bravurou své slohové burlesky visí takřka ve vzduchu".

Valné porozumění pro Rozmarné léto neprojevil ani **Vojtěch Zelinka**. V recenzi zveřejněné v konzervativním týdeníku Zvon^{9/} sice ocenil Vančurův spisovatelský um, leč jeho pátou knihu interpretoval neadekvátně. Dokonce v ní spatřoval "výsměch každé snaze lidské bráti fakta životní vážně"! V očích **Pavla Fraenkla**, jenž svou recenzi otiskl v Rozpravách Aventina^{10/}, tato próza byla jenom odbočkou ve Vančurově tvůrčím vývoji. Podobně na ni pohlížel **Karel Sezima**, byť s tříletým odstupem: v přehledu románových novinek v časopisu Lumír^{11/} ji označil za "skladbičku básníkovy oddechu", jsoucí zpoila "pantomimickou posunčinou" a zpoila "nezbednou forci rázu málem ateliérové a kavárenské psiny". Zcela odmítavý byl soud **O. Krígl** (Otakara Kučery), obsažený v jeho vančurovské stati ve Středisku^{12/}. Krígl Rozmarné léto interpretoval jako "výraz tvůrčích rozpaků zastíraných virtuozitou", jako idylu zalidněnou "feudálními typy". Bylo mu symptomem Vančurova přechodu na "půdu měšťáctví".

Další skupina kritických hlasů zahrnuje soudy povýtce neutrální, málo přiléhavé, parciální. Patří do ní například recenze **Františka Götze**, publikovaná v Národním osvobození^{13/}. Götz v ní vyzdvihl vytvoření autonomního básnického světa, svébytnost postav a pluralistické formování kolektivu, některé pasáže Rozmarného léta mu však připadaly nudné. Modelaci svébytné reality u tohoto díla zdůraznil i **Václav Patzak** v krátké glose, kterou otiskl v Dělnické osvětě^{14/}. **J. B. Čapek** v časopise Sever a východ^{15/} zas ocenil osobité ztvárnění "děje maloměstské ubohosti", poukázal na některé vazby Rozmarného léta s francouzskou literaturou, ale celkově mu příliš neporozuměl. Lépe ho pochopil **J. O. Novotný**. Ve stati Cesty českého humoru^{16/} u něj akcentoval virtuozitu stylu, "obřadnou velebnost" jeho postav a také - ve shodě s některými jinými kritiky - jeho blízkost commedii dell'arte.

Následující tři soudy byly napsány později. **Bedřich Fučík** v recenzi hry Učitel a žák^{17/} Rozmarné léto označil za "zasloužený, úsměvný oddech" po Polích orných a válečných a vyzvedl jeho jazyk, velmi blízký jevištní řeči. **Miroslav Rutte** ve studii Naturalistický poetista^{18/} charakterizoval tuto prózu jako "rozmary idylu", jako "literární skeč propletený sokratovskými rozhovory", jehož půvab spočívá v "groteskním archaizování přítomnosti". Lze uvést i soud **F. X. Šaldy**, který Rozmarné léto aforisticky nazval "dada humoristické"^{19/}.

Několika kladným reakcím na toto dílo vévodí fejeton **Josefa Čapka** nazvaný Těžší než vzduch^{20/}. Čapek se v něm obdivně vyjadřuje o Vančurově tvorbě a o Rozmarném létě mj. píše: "Nebudete se popadat za břicha. Tento rozmarný svět není světem komiků a šprýmařů. Je to svět klidu a rozmarnost se děje, kde je tento klid ohrožen ..." V závěru Čapek vyzvedává "drahocenný klid" a důstojnost Vančurových postav: "Velikými oblouky poletuje člověčina sem a tam, kulí se zvolna po zemi, ční v klidu; hle, vždy je vystavena útokům, které hrozí ji vzrušiti a zesměšnití. Ale vždy vychází odtud zachována ona chaplinovská důstojnost, kterou tolik milujeme ..."

Další pozitivní soud představuje glosa **Miloslava Novotného**, otištěná v Kulturním zpravodaji^{21/}. Novotný v ní právem tvrdí, že humoristický charakter Rozmarného léta není tak překvapující, jak by se mohlo zdát, neboť "humorné prvky byly u Vančury odjakživa". V tomto díle pouze hrají prim, přičemž plynou z "překypující životní síly". Velmi výstižně Rozmarné léto interpretoval **Josef Hora**. V recenzi, kterou otiskl v Rudém právu^{22/}, se soustředil na výklad jeho postav ("Vančurovi lidé se zrodili ze slohu. Jejich rozmar je rozmarem jejich výmluvnosti, oděné v lepé věty ...") a humoru ("Humor Vančurův, přestože je zdánlivě postaven na situacích, je filozofický ..."). Poprávu se zmínil i o blízkosti jeho stylu "slohu rabelaisovskému" a o Vančurově průkopnictví v "románové technice". Příléhavým a velmi kladným soudem je i recenze **J. M. Augusty** v Lumíru^{23/}. Rozmarné léto se tomuto kritikovi jevilo jako "vývojová nutnost, k níž autor musil dospěti", jako "velmi důležitá stanice" v jeho vývoji.

Nakonec nechme zaznít hlas **Ivana Olbrachta**, který v rozhovoru s Egonem Hostovským otištěném roku 1936 v Almanachu Kmene^{24/} prohlásil: "Miluji humor, obdivuji se mu, je to na světě něco úžasné vzácného, a nepřestávám se diviti, že Rozmarné léto u nás vzbudilo tak málo pozornosti. Snad jsme příliš těžcí. A přece máme v nové literatuře jen dvě knihy humoru: Haškova Dobrého vojáka Švejka a Rozmarné léto, které pokládám za jednu z nejpůsobnějších knih, které byly v Čechách napsány ..."

Olbrachtova slova potvrzují relativně malou dobovou odezvu Rozmarného léta a zároveň ho hodnotí tak, že ani dnes na nich není třeba nic měnit.

Poznámky

1/ Průřez částí dnešního románu českého. Šaldův zápisník 5, 1932-33, č. 1, s. 34.

2/ Vedle vančurovských monografií Milana Kundery, Milana Blahynky či Olega Maleviče je nutno uvést speciální studie Zdeňka Kožmína (Styl Vančurovy prózy, UJEP, Brno 1968), Aleny Hájkové (Humor v próze Vladislava Vančury, Academia, Praha 1972), Václava Königsmarka (Formování postav ve Vančurově Rozmarném létě a v jeho divadelních adaptacích, Česká literatura 27, 1979, č. 2, s. 121-132) a Aleny Macurové (Výstavba a smysl Vančurova Rozmarného léta, Academia, Praha 1981).

- 3/ Z nové prózy. Rovnost 42, č. 325, 25. 11. 1926, s. 6.
- 4/ Host 6, 1926-27, č. 4, s. 107-108.
- 5/ Právo lidu 35, č. 298, 19. 12. 1926, s. 9.
- 6/ Starožitnický humorista. České slovo 18, č. 301, 24. 12. 1926, s. 5.
- 7/ Tribuna 8, č. 303, 25. 12. 1926, s. 12.
- 8/ Lidové noviny 35, č. 8, 6. 1. 1927, s. 9.
- 9/ Zvon 27, 1927, č. 22, s. 307.
- 10/ Rozpravy Aventina 2, 1926-27, č. 12, s. 143.
- 11/ Z nové tvorby románové, III. Lumír 56, 1929-30, č. 4, s. 195.
- 12/ Vladislav Vančura. Středisko 4, 1934, č. 3, s. 84-93.
- 13/ Vančurův humoristický románek. Národní osvobození 3, č. 326, 28. 11. 1926, s. 3.
- 14/ Dělnická osvěta 12, 1926, č. 10, s. 391.
- 15/ Vančura překvapující. Sever a východ 3, 1927, č. 9-10, s. 387-389.
- 16/ Cesta 9, 1927, č. 15, s. 242-243.
- 17/ Vančurův Učitel a žák. Tvar 2, 1928, č. 1, s. 14-19.
- 18/ Cesta 12, 1929-30, č. 2, s. 31-32.
- 19/ Nejnovější krásná próza česká. Šaldův zápisník 7, 1934-35, č. 5-6, s. 170.
- 20/ Kmen 1, 1927-28, č. 1, s. 3-5.
- 21/ Kulturní zpravodaj 3, 1926-27, č. 6, s. 121.
- 22/ Humoristický román. Rudé právo 7, č. 298, 19. 12. 1926, příloha Dělnická besídka, s. 2.
- 23/ Lumír 54, 1927, č. 1, s. 51.
- 24/ Rozmluva s Ivanem Olbrachtem o českém románu. Almanach Kmene 10, 1936-37, s. 83-86.

(Jiří Poláček: Tvorba a recepce, 2003)